

כמו אז, לילי מרלן

ארבעה שירים על מלחמת העולם הראשונה,
במלאת מאה שנה לסיומה

תרגם (מרוסית, מגרמנית, מספרדית ומאנגלית): יוסף חרמוני
כל התרגומים הם צמודי־לחן

אנה אחמטובה: שיר ערש

(גרסת המקור של "מיהו המיילל ברוח")

אנה אחמטובה פרסמה ספר שירים ראשון ב־1912, והיתה מיד למשוררת נערצת. בתקופת סטלין הושתקה ואף נרדפה, אך נותרה בחיים. את "שיר ערש" ("קוליב־לנאיה") היא כתבה ב־1915 כמחאה נוגה, חרישית למחצה, על הטבח של בני ארצה, רוסיה, במלחמת העולם הראשונה. ללחנו של "שיר ערש" כתב יעקב אורלנד פזמון שלמילותיו אין כל זיקה לשירה של אחמטובה: "מיהו המיילל ברוח". ברוסית יש לשיר כמה וכמה לחנים.

שֵׁם, הֶרְחֵק, בְּלֵב הַיַּעַר,	מֶה זֶה, מָה? מְבָרֵק הַבְּרִיקוֹ
לְחוּפֵי אֲגָם,	אֵל בִּיתְנֵנוּ כָּאֵן.
בְּבִקְתָּהּ, אֶכֶר הָיָה גֵר,	שִׁי לְאֵבָא הָעֵנִיקוֹ:
וּלְדֵיִים גַּם.	צֵלֵב קֶטֶן לָבֵן.

הַצֵּעִיר, קֶטֶן הָיָה כְּזֶרֶת.	רַע הָיָה, וְמֵר יֵהִיָּה, וְחֶשֶׁן.
אֵיךְ שֶׁנִּתְּךָ אֲנֵעִים?	הַכָּאֵב הוּא יָם.
נֹם, הַשֶּׁקֶט, יִלְדוֹן כִּי בָּא הָעֶרֶב.	וְיִשְׁמֹר, יְגוּרֵי הַקְּדוֹשׁ, אֶת
אִם גְּרוּעָה אָנִי.	אֲבָא לְעוֹלָם.

הנס לייפ: לילי מרלן

(לחן: נורברט שולצה)

את הפזמון הגרמני "לילי מרלן" כתב הנס לייפ ב-1915. לייפ לא היה נאצי. גם היטלר עדיין לא ידע שהוא נאצי. "לילי מרלן" נמנם 23 שנים כחרוזים בלתי מולחנים של הגיגים חייליים. שיר לא פטריטי ולא מחאתי. רק ב-1938 הולחנו חרוזי "לילי מרלן". המלחין, נורברט שולצה, הלחין גם שירי לכת נאציים, עובדה שלא מנעה מגבלס לנסות להחרים את השיר, מכיוון שראה בו פזמון רופס ולא פטריטי. חרף זאת, הוא שודר לארמיה השמינית של רומל בצפון אפריקה, והפך ללהיט בקרב החיילים. הלהיט חצה את הקווים והשתלט גם על מצעדי הפזמונים של צבאות בעלות הברית.

מול המִחנה, מול	גם אם את דְמוּתִי
שְׁעַר מְגָשָׁם,	אֶל חֲלוֹמֶךָ לְקַחְתִּי,
אֲז עָמַד פָּנִס יְ-	עוֹד בּוֹעֵר גּוֹפֶךָ,
עוֹד נָצַב הוּא שָׁם.	עַל־כֵּן אוֹתִי שָׁכַחְתִּי.
שׁוּב נִפְגַּשׁ שָׁם שְׁנִינִי, כֵּן,	וְאִם בְּקֶרֶב כָּבֵד לֹא אֶשְׁרֹד,
לֵיד פָּנִס רְחוּב זָקֵן,	לֵיד פָּנִס מִי יַעֲמִד
כְּמוֹ אֲז, לִילִי מֶרְלֵן.	אֶתְךָ, לִילִי מֶרְלֵן?
הַתְּמַזְגוּ צָלְלִינוּ	מִסְכִּיב אֶפֶר, ה־
וְהָיוּ אֶחָד.	כֹּל, קוֹדֵר וְדֹל.
וּבְרָחוּב לְחֵשׁוֹ:	רַק חֲלוֹם שֶׁפִּתִּיךְ
"זוֹ אֶהְבֶּה לְעֵד!"	מְעוֹפֶף אֶל-עֵל.
הֵם עוֹד יִרְאוּ אֶת שְׁנִינִי, כֵּן,	כְּמוֹ עֶרְפֶּל לִילִי צוֹנֵן,
עוֹמְדִים לֵיד פָּנִס זָקֵן,	אֶחָד שׁוּב אֶל פָּנִס זָקֵן,
כְּמוֹ אֲז, לִילִי מֶרְלֵן.	כְּמוֹ אֲז, לִילִי מֶרְלֵן.
אֲז צָעַק שׁוֹמֵר:	
"תִּגִּיד לָהּ לִילָה טוֹב:	
אִם שׁוּב תֵּאָחֵר -	
שְׁלֹשָׁה יָמִים תַּחֲטִיף!"	
וּכְשֶׁנִּפְרְדְּנוּ יִדְעֵתִי, כֵּן,	
לִבִּי אֶתִּי, אֲנִי גַם-כֵּן	
אֶתְךָ, לִילִי מֶרְלֵן.	

אלפרדו לה־פרה: דממה

(לחן: קרלוס גרדל)

קרלוס גרדל, זמר ומלחין הטנגו הארגנטיני הגדול, ועימו אלפרדו לה־פרה, המשורר שכתב לו רבים משיריו, היו ב־1933 בסיבוב הופעות בצרפת. בשדות ורדן הובאו השניים לקבר אחים, פשוטו כמשמעו: קברם המשותף של חמישה אחים ואימם. הבנים נפלו בקרבות, והאם נקברה אחר כך עימם. ב־1933 כתבו השניים את "דממה" ("Silencio"), שיר הקינה על שדות הקרב של המלחמה ההיא. זהו טנגו לכל דבר, אך אין בו אהבה ותשוקה. זהו טנגו של קינה ושכול. עד מהרה כבש שיר המחאה את דרום אמריקה כולה.

שֶׁקֶט שֶׁקֶט הַלַּיְלָה, הַמְּרֻחֵב רוֹגֵעַ,
מְנוּחָה לַגּוֹף, גַּם הַיְמָרָה שׁוֹתֶקֶת.
אִם וַעֲרִיסָה, וְלוֹחֲשׁוֹת שְׁפָתֶיהָ
שִׁיר מְתוּק אֲשֶׁר בְּנֶשְׁמָה נוֹגֵעַ,
כִּי בַּעֲרִיסָה תִקְוֶה רֶכֶּה צוֹחֶקֶת.
חֲמִשָּׁה אֲחִים הָיוּ, אִמָּם קְדוּשָׁה הִיא
נְשִׁיקוֹת חֲמִשׁ לְטָפּוֹ רֹאשָׁה עִם שֶׁחַר.
בְּעֵדְנָה נוֹשְׁקוֹת לְשִׁיבְתָּה שְׁפָתֶיהֶם,
חֲמִשָּׁה בָּנִים, יוֹצְאִים אֶל עֵמֶלֶם אֹז.
מְאִירוֹת עֵינֶיהָ כְּשֶׁנִּסְגָּר הַשַּׁעַר.

שֶׁקֶט שֶׁקֶט הַלַּיְלָה, הַמְּרֻחֵב רוֹגֵעַ,
מְנוּחָה לַגּוֹף, גַּם הַיְמָרָה שׁוֹתֶקֶת.
"הִגֵּל וּמוֹלֶדֶת!", קוֹל הַמּוֹן תּוֹרֵעַ.
קוֹל הַמְּלַחְמָה יוֹצֵא אֶל הַרוּגִיָּה,
וּשְׂדוֹת צָרֶפֶת אֲדָמוּ, וְאֲדָמָתָה זוֹעֶקֶת.
כָּבֵד חֶלְף הַכֹּל, פְּרָחִים פֶּשְׁטוּ בְּאֶחוּ
הַמְּנוֹן חַיִּים חֲדָשׁ מִמַּחְרָשׁוֹת בּוֹקֵעַ.
וְהָאֵם שִׁיבָה, וּכְבֹר כְּתַפִּיָּה שָׁחוּ
לְבָדָה בְּבֵית, עִם חֲמִשׁ מְדֻלִּיּוֹת.
וַיִּזְכֹּר הָעָם אֶת חֲמִשָּׁת גְּבוּרֶיהָ.

שֶׁקֶט שֶׁקֶט הַלֵּילָה, הַמָּרְחֵב רוֹגֵעַ,
מְנוּחָה לְגוֹף, גַּם הַיְמָרָה שׁוֹתֶקֶת.
זֶמֶר אֲמָהוּת רָחוּק, כָּטֹל שׁוֹקֵעַ
אֶל הָעֲרִיסוֹת, שֶׁם תִּקְוָתָן צוֹחֶקֶת.
שֶׁקֶט שֶׁקֶט הַלֵּילָה, וְאוֹר הַלֵּב נוֹגֵה.

ג'ון לונג ומוריס סקוט: הו, איזו מלחמה יפה

שיר המחאה הסאטירי הבריטי, "הו, איזו מלחמה יפה" נכתב והולחן ב־1917 על ידי ידי ג'ון לונג ומוריס סקוט. נראה ששירי התרוננות הלוחמים וביזויים המטומטם של חיילי האויב, שנכתבו במהלך המלחמה (כדוגמת "דחוף לתרמיל את הצרות") הניעו את כותביו. הם היו מודעים למחירה הנורא של מלחמת החפירות. השיר הושר לראשונה ב־1918.

מִיָּם עַד לְמִתְנִיָּה,
הַבֶּץ כָּל יוֹם מַעֲמִיק.
מוֹל מָה שְׁפוֹלָטוֹת שְׁפָתֶיהָ, –
גַּם הַסָּמֶל מְסַמֵּיק.
מִי לֹא מִתְגַּיֵּס? מִדּוּעַ?
לָנוּ זֶה לֹא בְּרוּר.
מְסַכְּנִים אֲזָרָחִים בְּבֵית,
שְׁיֹשְׁבִים מְסַבֵּיב לְתֵנּוֹר!

הו, איזו מלחמה יפה!
מִי לֹא יִרְצֶה לְהִיּוֹת חֵיל?
סָתֵם מִשְׁלָמִים לָנוּ בְּכָל־...
שְׁמַעְנוּ תְּרוּעַת הַשְּׁכָמָה,
יִשְׁנִים כְּמוֹ עוֹפֶרֶת כְּבֻדָּה,
אֶךְ נָקוּם רַק אִם הַסָּמֶל
יִגִּישׁ לָנוּ תִּ'אֲכָל לִמְטָה.

הו, איזו מלחמה יפה!
מה עוד צריך עם נקניק וביצים,
יש רבת תפוחים ורבת שזיפים.
שלשות! 'מד דם!

בוא ונלגם
את הכסף היום.
הו, איזו מלחמה יפה!

בוא למטבח, תריח,
כן, התבשיל נפלא.
ומי יגיד שהקולונל
קבל צלחת יותר גדולה?
מי מתלונן הבקר?
אף אחד פה לא בוכה.
מה כבר יקרה
אם בספל התה
איזה רבע בצל ישחה?

הו, איזו מלחמה יפה!
מי לא ירצה להיות חייל?
סתם משלמים לנו בכלל...
שמענו תרועת השכמה,
ישנים כמו עופרת כבדה,
אך נקום רק אם הסמל
יגיש לנו ת'אכל למטה.

הו, איזו מלחמה יפה!
מה עוד צריך עם נקניק וביצים,
יש רבת תפוחים ורבת שזיפים.
שלשות! 'מד דם!

בוא ונלגם
את הכסף היום.
הו, איזו מלחמה יפה!